

Приходькіна Наталія Олексіївна,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки управління та адміністрування Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»

КОМПЕТЕНЦІЯ, КОМПЕТЕНТНІСТЬ, МЕДІАКОМПЕТЕНТНІСТЬ: АНАЛІЗ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Анотація. У статті проведено аналіз психолого-педагогічної літератури, в ході якого здійснено інтерпретації понять «компетенція» і «компетентність» через різні погляди вчених. Здійснюється перехід від аналізу зазначених термінів до поняття «медіакомпетентність». Доведено думку про те, що випускник закладу вищої освіти повинен не тільки володіти традиційними і сучасними інформаційними технологіями, але й грамотно розбиратися в отриманій інформації, критично мислити, мати свою точку зору. Медіакомпетентність визначено як сукупність знань, умінь, здібностей, що сприяють відбору, використанню, критичному аналізу, оцінці, створенню й передачі медіатекстів у різних видах, формах і жанрах, аналізу складних процесів функціонування медіа в соціумі.

Ключові слова: компетенція, компетентність, медіакомпетентність, медіатекст, медіакультура.

Приходькина Наталья Алексеевна

КОМПЕТЕНЦИЯ, КОМПЕТЕНТНОСТЬ, МЕДИАКОМПЕТЕНТНОСТЬ: АНАЛИЗ ТЕРМИНОЛОГИИ

Анотация. В статье проведен анализ психолого-педагогической литературы, в ходе которого осуществлена интерпретация понятий «компетенция» и «компетентность» на основе разных взглядов ученых. Осуществлен переход от анализа указанных терминов к понятию «медиакомпетентность». Приводится мнение о том, что выпускник учреждения высшего образования должен не только владеть традиционными и современными информационными технологиями, но и грамотно разбираться в полученной информации, критически мыслить, иметь свою точку зрения. Медиакомпетентность определена как совокупность знаний, умений, способностей, способствующих отбору, использованию, критическому анализу, оценке, созданию и передаче медиатекстов в различных видах, формах и жанрах, анализу сложных процессов функционирования медиа в социуме.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, медиакомпетентность, медиатекст, медиакультура.

Nataliya Prykhodkina

COMPETENCE, COMPETENCE, MEDIA COMPETENCE: ANALYSIS OF TERMINOLOGY

Abstract. *This article analyzes the psychological and educational literature. The interpretation of the concepts «competence» and «competence» for the different views of scientists is carried out. The transition to the concept of «media competence» is being implemented. It is proved that a graduate of an institution of higher education must use traditional and modern information technologies. He also must competently understand the information, critically think and have a point of view. Media competence is defined as a set of knowledge, skills, abilities, facilitating the using, critical analysis, evaluation, creation and transmission of media texts.*

Key words: *competence, competence, media competence, media text, media culture.*

Постановка проблеми

Економічні та політичні зміни в суспільстві диктують необхідність удосконалення підготовки випускників закладів освіти різного профілю. Випускник закладу вищої освіти повинен не тільки володіти традиційними і сучасними інформаційними технологіями, але й грамотно розбиратися в отриманій інформації. Тому педагогічний процес має бути організований з урахуванням умов розвитку сучасного суспільства, тобто інформаційним.

Актуальність проблеми дослідження. Масштаби впливу медіа на різні сфери життя зростають з кожним днем. Це ставить нові завдання перед освітньою системою, вимагає від людини не тільки знання сучасних технічних пристроїв і вміння з ними працювати, а й певного рівня критичного мислення (здатності інтерпретувати повідомлення засобів масової інформації, розуміти різні медіатексти), навичок самостійної творчої роботи, пов'язаної з пошуком, опрацюванням і презентацією інформаційного матеріалу тощо.

Аналіз основних досліджень та публікацій

Теорія і практика медіаосвіти в сучасному науковому дискурсі є предметом дослідження багатьох учених у працях про мас-медіа в цілому, моделі й методи медіаосвіти таких авторів, як Д. Бекінгем, Л. Зазнобіна, Д. Консидайн, Л. Мастерман, С. Пензін, Ю. Усов, О. Федоров, О. Шаріков, Е. Харт, Р. Хоббс та ін.; у психолого-педагогічних дослідженнях з означеного питання — Л. Баженова, О. Баранов, О. Бондаренко, К. Ворсноп, Н. Габор, Л. Зазнобіна, Р. Куїн, О. Спичкін, О. Федоров, О. Шаріков та ін.

Формулювання **мети** статті — на основі аналізу психолого-педагогічної літератури здійснити інтерпретацію понять «компетенція», «компетентність» та «медіакомпетентність» спираючись на різні погляди зарубіжних та вітчизняних учених.

Виклад основного матеріалу

Починаючи з 60-х років ХХ століття, для більшості розвинених країн стає актуальною проблема створення нових наукових шкіл, які б вивчали способи,

механізми, методи і наслідки впливу ЗМІ на людину. Цей рух привів до виокремлення самостійного науково-пошукового напрямку досліджень у галузі медіаосвіти.

Однією з ключових компетенцій, тематично пов'язаною з інформацією є медіакомпетентність. Вона необхідна для професійної субкультури випускників усіх напрямів і безпосередньо пов'язана з успіхом людини у суспільстві. В цих умовах вища освіта повинна забезпечити потребу суспільства в медіакомпетентних професіоналах. Складовими термінами «медіакомпетентність» є «медіа» і «компетентність».

Термін «медіа» походить від латинського «*media*» (засіб) і нині вживається як аналог терміна «ЗМІ» — засоби масової комунікації й інформації. Щоб усвідомити їх розмаїття, зокрема стосовно користувача, часто розрізняють:

- автономні ЗМІ (які не потребують підключення до якоїсь окремої мережі (книги, газети, диски.);

- ЗМІ, що поширюються за допомогою електронних хвиль або кабелю (телебачення, радіо тощо);

- комунікативні ЗМІ, які дають змогу налагодити інтерактивний зв'язок. Перераховані ЗМІ є складовими поняття мультимедіа, під яким розуміють взаємодію візуальних та аудіоефектів, керованих інтерактивним програмованим забезпеченням. Отже, ЗМІ – це комплекс організаційних структур і комунікаційних каналів, які готують і передають інформацію, призначену для масової аудиторії.

У словнику термінів з медіаосвіти знаходимо — «медіа (від лат. *Media* — засоби) — засоби (масової) комунікації — технічні засоби створення записів, копіювання, тиражування, зберігання, поширення, сприймання інформації та обміну нею між суб'єктом (автором медіатексту) і об'єктом (масовою аудиторією)⁷.

Терміни «компетенція» і «компетентність» є актуальними в освітньому процесі. Вони вийшли на загальнодидактичний і методологічний рівень. Це пов'язано з їх системно-практичними функціями та інтеграційною метапредметною роллю в освіті. Посилення уваги до цих понять обумовлено також рекомендаціями Ради Європи, що стосуються оновлення освіти, наближення її до замовлення соціуму. У матеріалах Болонського процесу підкреслюється, що використання термінів «компетентність» або «компетенція» для визначення цільових установок вищої освіти знаменує трансформування даної системи в напрямі більшої адаптації до світу праці, реалій ринкових відносин, соціального діалогу та соціального партнерства в довгостроковій перспективі, а також до освоєння нової моделі освіти¹. Через співзвучність цих термінів можлива підміна понять.

Звернемося до словникової дефініції трактування терміна в спеціальній літературі.

⁷ Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности / под ред. А. В. Федорова. — Таганрог : Изд-во Таганрог. гос. пед. ин-та, 2010. — 63 с. — С. 24.

¹ Болонский процесс: результаты обучения и компетентностный подход (книга – приложение 1) / под науч. ред. д-ра пед. наук, проф. В. И. Байденко. — М. : Исследоват. центр проблем качества подготовки специалистов, 2009. — 536 с. — С. 520.

Словник іншомовних слів трактує значення «компетентний» – (лат. *competens* (*competentis*) – належний, здібний) – як «той, що знає, володіє необхідною інформацією, авторитетний у чомусь», а «компетентність» – як 1) авторитетність, обізнаність; 2) володіння компетенцією⁸.

Г. Селевко визначає, що «компетентність – якість особистості, яка проявляється в її загальній здатності та готовності до діяльності, що ґрунтується на знаннях і досвіді, набутих в процесі навчання і соціалізації та орієнтованих на самостійну і успішну участь у діяльності»⁶.

У педагогічних дослідженнях українських науковців компетентність розкривається як інтегрована характеристика особистості, що визначає її включеність у діяльність, яка забезпечується сформованістю відповідних компетенцій (О. Карпенко, В. Луговий, О. Лук'яненко, Л. Денисович, М. Бершадська). За визначенням відомого дослідника «мінімальної компетенції» Вівіан де Ландшеер компетентність — це такий рівень навченості, який потрібен громадянам, щоб успішно функціонувати у суспільстві³. Вона визначає компетентність як поглиблене знання або засвоєне вміння, а мінімальну компетенцію як особливий рівень знань і вмінь.

Американські вчені, які досліджують проблеми педагогічної психології (Т. Кроул, С. Камінські та ін.), підкреслюють, що професіонали відрізняються від інших працівників рівнем компетентності у процесі прийняття незалежних рішень і вмінням правильно орієнтуватися в усіх питаннях, пов'язаних зі своєю безпосередньою роботою¹¹.

Європейська довідкова система наводить такі компетентності:

1. Спілкування рідною мовою.
2. Спілкування іноземними мовами.
3. Математична компетентність, базові компетентності в галузі природничих наук і технологій.
4. Інформаційна компетентність.
5. Пізнавальна компетентність.
6. Міжособистісні, інтеркультурні та соціальні компетентності.
7. Підприємницька компетентність.
8. Культурна компетентність¹².

Аналіз наукових джерел та різних підходів до розуміння сутності компетентності дає змогу зробити висновок про те, що саме від компетентності залежить результат діяльності фахівця. Даний термін розглядається як: комплекс

⁸ Словник іншомовних слів / за ред. акад. АН УРСР О. С. Мельничука. – 2-е вид., випр. і доп. — Київ : Гол. ред. укр. радян. енциклопедії, 1985. — 966 с. — С. 345.

⁶ Селевко Г. К. Компетентности и их классификация / Г. К. Селевко // Народное образование. — 2004. — № 4. — С. 139.

³ Ландшеер В. Концепция «минимальной компетентности» / В. Ландшеер // Перспективы: вопросы образования. — 1988. — № 1. — С. 28.

¹¹ Crowl T. K. Educational Psychology. Windows on Teaching / T. K. Crowl, S. Kaminsky, D. M. Podell. — Brown & Bench mark publishers, 1997. — 416 p. — P. 33.

¹² Key Competencies for Lifelong. A European Reference Frameworkk. – Brussels. European Commission, 2005. — Режим доступу – <http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc>. — Дата звернення: 15.03.2018. — Назва з екрана.

професійних знань і професійно значущих особистісних якостей фахівця; сукупність знань та вмінь, які визначають результативність професійної діяльності фахівця; прояв його професійної та загальної культури; інтегративна характеристика фахівця, що дає змогу успішно здійснювати професійну діяльність.

Визначившись з позицією стосовно визначення термінів «компетенція» і «компетентності», перейдемо до наступного етапу нашого дослідження, предметом якого є сутність компетентності через призму медіаосвіти. У педагогічному процесі поняття медіаосвіти розглядається з різних позицій, робиться різний смисловий акцент, отже, висувуються різні цілі: медіаграмотність, медіакультура, інформаційна компетентність, медіакомпетентність, медіакомунікативна освіченість тощо.

Зауважимо, однак, що в українській мові термін «компетентність» означає високий професійний рівень, а в англійській та французькій мові – «достатній рівень», тобто йдеться не про комунікативні здібності, а швидше про медіакомунікативну компетентність («достатній рівень розвитку») студентів.

У Концепції впровадження медіаосвіти в Україні зазначено, що медіакомпетентність – це рівень медіакультури, що забезпечує розуміння особистістю соціокультурного, економічного і політичного контексту функціонування медіа, засвідчує її здатність бути носієм і передавачем медіакультурних цінностей, смаків і стандартів, ефективно взаємодіяти з медіапростором, створювати нові елементи медіакультури сучасного суспільства, реалізувати активну громадянську позицію.

Як зазначають Д. Алверман та Д. Мун, медіакомпетентність дає людям розуміння того, як медіатексти, які є частиною щоденного життя, допомагають пізнанню світу в різноманітних соціальних, економічних і політичних ситуаціях¹⁰. Пропонують розглядати медіакомпетентність як «компетентність у сприйнятті, створенні та передаванні інформації, що відбувається завдяки технічним та семіотичним системам з урахуванням їх обмеженості і базується на критичному мисленні та на спроможності вести медіатизований діалог з іншими людьми».

Зарубіжні педагоги давно вже узаконили термін медіакомпетентність (Нім. – *medienkompetenz*, англ. – *media competence*). Наприклад, в Німеччині під медіакомпетентністю розуміється здатність до «кваліфікованої, самостійної, творчої і соціально-відповідальної дії стосовно медіа». При всій привабливості цього лаконічного визначення, на думку О. Федорова, в ньому не вистачає конкретики⁹. На його думку, медіакомпетентність від інших термінів відрізняється тим, що це поняття більш точно визначає суть наявних у людини вмінь використовувати, критично аналізувати, оцінювати і передавати медіатексти в різних формах, видах і жанрах, аналізувати складні процеси функціонування медіа в соціумі. Медіакомпетентністю він називає сукупність мотивів особистості, її знань, умінь, здібностей, що сприяють вибору, використанню, критичному аналізу, оцінці,

¹⁰ Alverman D. E. Popular Culture in the Classroom / D. E. Alverman, J. S. Moon, M. C. Hagood. — Newark, Delaware : International Reading Association, 1999. — 258 p. — P. 23.

⁹ Федоров А. В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза / А. В. Федоров. — М. : Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2007. — 616 с. — С. 8.

створенню і передачі медіатекстів в різних видах, формах і жанрах, аналізу складних пропроесів функціонування медіа в соціумі. Якщо розуміти медіакомпетентність як синонім медіаграмотності, то, на думку, Р. Кьюбі, «медіакомпетентність / медіаграмотність (media competence / media literacy) — «здатність використовувати, аналізувати, оцінювати і передавати повідомлення (messages) в різних формах»¹³.

С. Ауфенангер і деякі інші німецькі дослідники виділяють такі складові медіакомпетентності:

- пізнавальна складова стосується знання, розуміння й аналізу медіа та запропонованої ними інформації;
- моральна складова: медіа повинні розглядатися й оцінюватися в етичному аспекті. Це стосується не тільки медіазмісту, а й етичних аспектів виробництва медіа, їх соціальної сумісності, а також передбачуваних впливів на особистість;
- соціальна складова: соціальний вплив медіа на різні категорії населення та соціальні групи суспільства;
- афективна складова: медіа повинні виконувати функцію спілкування й отримання задоволення;
- діяльнісна складова: уміння користуватися медіа, самостійно й активно організовувати роботу з ними².

К. Овсянникова визначає такі складники медіакомпетентності:

- знання дидактичних можливостей та сучасних тенденцій розвитку різних мультимедійних технологій;
- орієнтація в інформаційному потоці і вміння оперативного аналізу цього потоку;
- знання методів проектування електронних дидактичних засобів та вміння працювати з ними в навчальному процесі; – розуміння дидактичних властивостей різних медіа-засобів, їх можливостей щодо розвитку особистості слухачів;
- уміння здійснювати обґрунтований вибір мультимедіа-засобів для реалізації педагогічних цілей;
- уміння проектувати педагогічні цілі й завдання з урахуванням освітнього ресурсу електронних дидактичних засобів;
- знання особливостей сприйняття медіа-текстів;
- володіння навичками аналізу змісту медіа-текстів; – здатність самостійно створювати медіа-тексти;
- уміння розробляти методики проведення комп'ютерних лабораторно-практичних занять;
- уміння готувати конспекти лекцій-презентацій, фрагменти відеосупроводу в аналоговому й цифровому форматі, електронні навчально-методичні комплекси;
- уміння здійснювати роботу з електронною поштою (e-mail);

¹³ Kubey R. Media Literacy in the Information Age / R. Kubey. — New Brunswick (U.S.A.) and London (U.K.), 1997. — 484 s. — S. 2.

² Єрмоленко А. О. Медіакомпетентність як необхідна складова професійної майстерності сучасного педагога [Електронний ресурс] / А. О. Єрмоленко. — Режим доступу : http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=2696. — Дата звернення: 15.03.2018. — Назва з екрана.

- уміння проводити адміністрування Webсайту (Web-сторінки), віртуальні консультації, відеоконференції⁵.

Першою умовою розвитку медіакомпетентності студентів університету є медіапростір, як життєвий і освітній простір студентів університету. В процесі навчання студенти користуються основними медіа: читають книги, ЗМІ, користуються персональним комп'ютером, спеціалізованим програмним забезпеченням тощо. Дані вимоги можуть мати як неформальний характер, спрямований від викладачів як рекомендації, так і формальний, зазначені в стандартах і програмах.

Другою важливою умовою розвитку медіакомпетентності є безпосередня участь студентів університету у виконанні і створенні медіа-проектів та медіаконтенту. Студенти навчаються роботі з інформацією, а педагоги, в свою чергу, прагнуть сформуванню вміння інтерпретувати цю інформацію, виділяти основне серед інформаційного потоку, видозмінювати інформацію з урахуванням особливостей цільової аудиторії, на яку вона орієнтована; сприймати альтернативні точки зору і висловлювати обґрунтовані аргументи «за» і «проти» кожної з них; знаходити необхідну інформацію в різних джерелах і систематизувати її за необхідними ознаками. Результатом такої роботи може слугувати вміння студентів створювати власну інформацію у формі медіапроекту. Медіапроект готується студентом з використанням набутих у процесі навчання навичок і знань застосування медіатехнологій. Адже той, хто вміє використовувати технології створення інформації, зможе легко орієнтуватися в інформаційних потоках, розуміючи прихований сенс тієї чи іншої інформації, тим самим не дозволяючи маніпулювати своєю свідомістю.

Завдання сучасної вищої освіти — допомогти випускнику бути компетентними в питаннях функціонування засобів масової інформації, здатності грамотно оцінювати їх зміст, вміння самостійно обирати з інформаційних потоків найцінніше, обробляти інформацію і застосовувати її з користю, а також і «фільтрувати» інформацію, що завдає шкоди, адже лабіринти сучасного медіапростору можуть завести в глухий кут. Щоб адекватно орієнтуватися в тому, що відбувається, необхідно критично мислити, мати свою точку зору, а для цього необхідно володіти хоча б елементарним рівнем медіакомпетентності. Медіакомпетентність майбутнього професіонала повинна включати і його здатність створювати медіатексти, реалізувати свій творчий потенціал.

Поняття «медіакомпетентність» часто виривається з педагогічного контексту і розглядається зовсім односторонньо в медіатехнологічному аспекті або розуміється як завдання людини вміти орієнтуватися в інформаційному суспільстві. Проблема визначення медіакомпетентності пов'язана з медіа технологічним розвитком, швидкими змінами в суспільстві.

⁵ Овсянникова К. Ю. Педагогічні умови формування медіаосвітньої компетентності майбутніх учителів-філологів: обґрунтування проблеми / К. Ю. Овсянникова // Науковий вісник Мелітопольського держ. пед. ун-ту. — 2014. — № 1. — С. 127. — (Серія «Педагогіка»).

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі

Отже, медіакомпетентність особистості – це сукупність її знань, умінь, здібностей, що сприяють відбору, використанню, критичному аналізу, оцінці, створенню й передачі медіатекстів у різних видах, формах і жанрах, аналізу складних процесів функціонування медіа в соціумі.

Таким чином, на підставі розглянутих різних підходів до виявлених категорій компетентнісного підходу, можна зробити висновок, що поняття «компетенція», «компетентність», «медіакомпетентність» важливі для сучасних освіти і науки; до даних понять звертаються вчені і педагоги з різними сферами інтересів, отже рух у цьому напрямі триває і, отже, для нас визначені перспективи подальшого розвитку дослідницької роботи.

Список використаних джерел

1. Болонский процесс: результаты обучения и компетентностный подход (книга – приложение 1) / под науч. ред. д-ра пед. наук, проф. В. И. Байденко. — М. : Исследоват. центр проблем качества подготовки специалистов, 2009. — 536 с.
2. Єрмоленко А. О. Медіакомпетентність як необхідна складова професійної майстерності сучасного педагога [Електронний ресурс] / А. О. Єрмоленко. — Режим доступу : http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=2696. — Дата звернення: 15.03.2018. — Назва з екрана.
3. Ландшеер В. Концепция «минимальной компетентности» / В. Ландшеер // Перспективы: вопросы образования. — 1988. — № 1. — С. 27–34.
4. Луговий В. І. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні / В. І. Луговий // Педагогіка і психологія. — 2009. — № 2. — С. 13–25.
5. Овсянникова К. Ю. Педагогічні умови формування медіаосвітньої компетентності майбутніх учителів- філологів: обґрунтування проблеми / К. Ю. Овсянникова // Науковий вісник Мелітопольського держ. пед. ун-ту. — 2014. — № 1. — С. 124–127. — (Серія «Педагогіка»).
6. Селевко Г. К. Компетентности и их классификация / Г. К. Селевко // Народное образование. — 2004. — № 4. — С. 138–144.
7. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности / под ред. А. В. Федорова. — Таганрог : Изд-во Таганрог. гос. пед. ин-та, 2010. — 63 с.
8. Словник іншомовних слів / за ред. акад. АН УРСР О. С. Мельничука. — 2-е вид., випр. і доп. — Київ : Гол. ред. укр. радян. енциклопедії, 1985. — 966 с.
9. Федоров А. В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза / А. В. Федоров. — М. : Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2007. — 616 с.
10. Alverman D. E. Popular Culture in the Classroom / D. E. Alverman, J. S. Moon, M. C. Hagood. — Newark, Delaware : International Reading Association, 1999. — 258 p.
11. Crowl T. K. Educational Psychology. Windows on Teaching / T. K. Crowl, S. Kaminsky, D. M. Podell.— Brown & Bench mark publishers, 1997. — 416 p.

12. Key Competencies for Lifelong. A European Reference Frameworkk. – Brussels. European Commission, 2005. — Режим доступу : <http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc>. — Дата звернення: 15.03.2018. — Назва з екрана.
13. Kubey R. Media Literacy in the Information Age / R. Kubey. — New Brunswick (U.S.A.) and London (U.K.), 1997. — 484 s.

Nataliya Prykhodkina

**COMPETENCE, COMPETENCE, MEDIA COMPETENCE:
ANALYSIS OF TERMINOLOGY**

Today media literacy counts as a necessary key skill for modern society. As new technologies and media are used more and more throughout social life, people need to develop more than just their ICT skills; they need a broad digital awareness of the wider context in which technologies and media operate to wrap around these skills in order that they can participate in this increasingly digital world. Media literacy is characterized by the concept of «media competence» and is combined with all kinds of specific media related activities. Media operate in specific cultural and institutional contexts that determining how and why they are used. Most public policy discussion of new media have centered on technologies – tools and their affordances.

The problem of the definition of media competence is considered in this article. Also the interpretation of the concepts «competence» and «competence» for the different views of scientists is carried out. The transition to the concept of «media competence» is being implemented. The analysis of scientific literature allowed to reveal that nowadays the development of media competence of the university graduates is an important factor of their success in future professional activity. It is also mentioned that the development of media competence is closely connected with the development of the main professional competences of specialists. It is proved that a graduate of an institution of higher education must use traditional and modern information technologies He also must competently understand the information, critically think and have a point of view. Media competence is defined as a set of knowledge, skills, abilities, facilitating the using, critical analysis, evaluation, creation and transmission of media texts